

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА
ВАСПИТАЧЕ „МИХАИЛО ПАЛОВ“- Вршац, Србија
UNIVERZITET DE VEST "AUREL VLAJKU" Arad - Rumunija

UDK 371.95

ISSN 1820-1911

DAROVITOST I KREATIVNOST – RAZVOJNA PERSPEKTIVA KREATIVNE PERFORMANSE

Z B O R N I K 20

Vršac - Arad, 2015.

Izdavači:
Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov“ – Vršac
Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu“, Arad, Romania

Za izdavače:
Akademik Lizika Mihuc
Doc. dr Jelena Prtljaga

Zbornik uredili:
Akademik Grozdanka Gojkov, glavni urednik
Prof. dr Aleksandar Stojanović, odgovorni urednik

Redakcija:

Prof. dr A. Ilika, Arad, Rumunija
Prof. dr S. Kurteš, Portsmut, V. Britanija
Prof. dr M. Zuljan, Ljubljana, Slovenija
Doc. dr A. Kolak, Zagreb, Hrvatska
Akademik M. Milin, Arad, Rumunija
Prof. dr Lj. Kevereski, Bitolj, Makedonija
Prof. dr V. Nojman, Temišvar, Rumunija
Dr N. Sturza Milić

Dr M. Maran
Doc. dr A. Gojkov Rajić
Doc. dr J. Prtljaga
Doc. dr T. Nedimović
Dr E. Činč
Prof. dr Aleksandar Stojanović

Anonimne recenzije (domaće i inostrane)

Lektor i prevodilac rezimea:
engleski jezik – doc. dr Jelena Prtljaga

Lektori:
Mr Ivana Đorđev (srpski jezik)
MA Ljiljana Kelemen (srpski jezik)
Doc. dr Branduša Žujka (rumunski jezik)

Likovni urednik:
Stanislav Suhecki

Tehnički urednik:
Prof. dr Aleksandar Stojanović

Elektronska obrada publikacija:
mr Predrag Prtljaga
<http://www.research.rs>

ISSN 1820-1911
ISBN 978-86-7372-213-9

Štampa: Fiducija 011, Beograd
Tiraž: 100 primeraka

**DAROVITOST I KREATIVNOST –
RAZVOJNA PERSPEKTIVA
KREATIVNE PERFORMANSE**

ZBORNIK VISOKE ŠKOLE STRUKOVNIH STUDIJA ZA
VASPITAČE „MIHAILO PALOV“ - VRŠAC

MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
„DAROVITOST I KREATIVNOST – RAZVOJNA PERSPEKTIVA
KREATIVNE PERFORMANSE“

Sadržaj:

	str.
Uvodne napomene	9
Učesnici skupa	17
 I Impulsi za diskusiju	
Влад Петре Главeану: ПРОЦЕНА КРЕАТИВНОСТИ: ОД МЕРЕЊА ДО ИНТЕРВЕНЦИЈА	25
Alina Roman: IMPLIKACIJE EMOTIVNE INTELIGENCIJE I KREATIVNOSTI U FORMIRANJU PROSOCIJALNOG PONAŠANJA	28
 II Saopštenja i diskusija	
Milica Andevski, Jasmina Arsenijević, Mira Vidaković: KREATIVNOST U ANTINOMIJAMA (POST)INFORMATIČKOG DOBA	39
Snežana Babić Kekez: METODA DISKURSA U FUNKCIJI RAZVOJA STVARALAŠTVA	52
Ивана Ђорђевић, Љиљана Келемен: ПОДСТИЦАЊЕ ЈЕЗИЧКОГ РАЗВОЈА ДАРОВИТЕ ДЕЦЕ КРОЗ УСМЕРЕНЕ АКТИВНОСТИ СТУДЕНАТА	59
Босилjка Ђорђевић: КРЕАТИВНОСТ, ПОРОДИЦА И ПРЕДШКОЛСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ – ОТКРИВАЊЕ И НЕГОВАЊЕ КРЕАТИВНОСТИ	69
Јован Ђорђевић: КРЕАТИВНОСТ-ПОДСТИЦАЊЕ И НЕГОВАЊЕ	79
Ivan Ferbežer: REFLEKSIJE KREATIVNEGA »JAZA«	88
Владимир Глаголев: ВИРТУАЛНОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ «ИНКУБАТОРОВ КРЕАТИВНОСТИ»: УТОПИЈА И ФРАГМЕНТЫ ЭФФЕКТИВНОЙ ПЕДАГОГИКИ	98
Grozanka Gojkov, Željka Bojanić, Marina Mijatović: DIDAKTIČKE METODE I INSTRUKCIJE KAO FAKTOR PODSTICANJA KREATIVNOSTI DAROVITIH STUDENATA	109
Sandra Kadum-Bošnjak, Tamara Brečević: МАТЕМАТИЧКИ DAROVITI UČENICI I KREATIVNOST	132

Gabriela Kelemen: CREATIVITATEA SI IMAGINATIA, O PERSPECTIVA A DEZVOLTĂRII PERFORMANTELOR CREATIVE	143
Zora Krnjić: TIPOVI KREATIVNOSTI RELEVANTNI ZA OBRAZOVANJE	151
Славица Максић, Јелена Павловић: УПОТРЕБА ПЕДАГОШКИХ ИМПЛИКАЦИЈА ИСТРАЖИВАЧКИХ НАЛАЗА О ИМПЛИЦИТНИМ ТЕОРИЈАМА КРЕАТИВНОСТИ	160
Jelena Maksimović, Bisera Jevtić: MOGUĆNOSTI PRIMENE FAKTORSKE ANALIZE U ISTRAŽIVANJIMA KREATIVNE DAROVITOSTI	165
Данило Ж. Марковић: ОСНОВНА ПАРАДИГМА ОДНОСА ПРЕМА ДАРОВИТИМ - ПРИПРЕМА ЗА ИСТРАЖИВАЧКО-ИНОВАТИВНУ ДЕЛАТНОСТ	175
Маринел Негру: КРЕАТИВНОСТ И ИНОВАЦИЈА - ПРЕМИСЕ ЗА ПОСТИЗАЊЕ ВИСОКИХ ПЕРФОРМАНСИ У РАДУ СА ДАРОВИТОМ ДЕЦОМ	182
Наташа Николић: УЛОГА ПРОБЛЕМСКИ ОРИЈЕНТИСАНЕ НАСТАВЕ У РАДУ СА ДАРОВИТИМ УЧЕНИЦИМА ...	189
Lavinia Nițulescu, Alina Vișan: CREATIVITY DEVELOPMENT METHODS IN THE PRIMARY EDUCATION SYSTEM	194
Polonca Pangrčič: DVOJNO IZJEMNI OTROCI IN KREATIVNOST V PROCESU POUČEVANJA	201
Александар Петровић: ДАРОВИТОСТ И КРЕАТИВНОСТ НА ПРИМЕРУ ЕСТЕТИКЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА	209
Ружица Петровић: МОГУЋНОСТ ГЕНЕТСКЕ ПРОКРЕАЦИЈЕ ДАРОВИТОСТИ - ЕТИЧКИ АСПЕКТ	223
Радица Ристић: ХИПЕРСЕНЗИТИВНОСТ КОД НАДАРЕНЕ И НЕНАДАРЕНЕ ДЕЦЕ	232
Маргарита Силантјева: ДИДАКТИЧЕСКАЯ РЕВОЛЮЦИЈА КАК ПРОТИВОЯДИЕ ДЛЯ ОДАРЕННОСТИ	244
Dragica Stanojlović: NEUROBIOLOŠKI ASPEKTI KREATIVNOSTI	254
Љубивоје Стојановић: ДАРОВИТИ КАО КРЕАТОРИ КУЛТУРЕ НАДМЕТАЊА	263
Томислав Сузецки: ДАРОВИТИ И ДРУШТВЕНИ КОНТЕКСТ	278
Брандуша Жујка: САВРЕМЕНА ПРОЗА НА РУМУНСКОМ ЈЕЗИКУ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА КРЕАТИВНОСТИ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА	281
Даница Веселинов, Снежана Пртљага, Александар Игњатовић: ПРОЈЕКТ МЕТОДА КАО ЧИНИЛАЦ ПОДСТИЦАЊА КРЕАТИВНОСТИ КОД ДАРОВИТЕ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ И МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА .	290

III Prikaz knjige

Ивана Ђорђевић, Љиљана Келемен: ПРИКАЗ ПУБЛИКАЦИЈЕ „20 ГОДИНА О ДАРОВИТОСТИ“	303
--	-----

THE BOOK OF COLLECTED ARTICLES OF
THE PRESCHOOL TEACHER TRAINING COLLEGE
"MIHAILO PALOV" - VRŠAC

INTERNATIONAL CONFERENCE
"GIFTEDNESS AND CREATIVITY – DEVELOPMENTAL PERSPECTIVE OF
CREATIVE PERFORMANCE"

Contents:

	page
Introductory remarks	9
Conference participants	17
I Discussion impulses	
Vlad Glăveanu: CREATIVITY ASSESSMENT FROM MEASUREMENT TO INTERVENTION	25
Alina Roman: IMPLICATIONS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AND CREATIVITY IN FORMING PROSOCIAL BEHAVIOUR	28
II Paper presentations and discussion	
Milica Andevski, Jasmina Arsenijević, Mira Vidaković: CREATIVITY IN AUTONOMIES OF (POST)INFORMATION AGE	39
Snežana Babić Kekez: METHOD OF DISCOURSE IN FUNCTION OF DEVELOPING CREATIVITY	52
Ivana Đorđev, Ljiljana Kelemen: ENCOURAGING GIFTED CHILDREN FOR LANGUAGE IN PRESCHOOL INSTITUTIONS THROUGH STUDENTS' ACTIVITIES	59
Bosiljka Đorđević: CREATIVITY, FAMILY AND PRE-SCHOOL INSTITUTIONS – DISCOVERY AND FOSTERING OF CREATIVITY	69
Jovan Đorđević: CREATIVITY – STIMULATIONS AND FOSTERING	79
Ivan Ferbežer: REFLECTIONS OF THE CREATIVE »SELF»	88
Vladimir Glagolev: VIRTUAL DESIGNING OF "CREATIVITY INCUBATOR": UTOPIA AND FRAGMENTS OF EFFECTIVE PEDAGOGY	98
Grozdanka Gojkov, Željka Bojanić, Marina Mijatović: DIDACTIC INSTRUCTIONS AS A FACTOR OF ENCOURAGEMENT OF CREATIVITY OF GIFTED STUDENTS	109
Sandra Kadum-Bošnjak, Tamara Brečević: MATHEMATICALLY GIFTED STUDENTS AND CREATIVITY	132

Gabriela Kelemen: INCREASING PERFORMANCE BY FOSTERING STUDENTS' CREATIVITY AND IMAGINATION IN HIGHER EDUCATION SYSTEM	143
Zora Krnjaić: TYPES OF CREATIVITY RELEVANT TO EDUCATION	151
Slavica Maksić, Jelena Pavlović: USING EDUCATIONAL IMPLICATIONS OF RESEARCH ON IMPLICIT THEORIES OF CREATIVITY	160
Jelena Maksimović, Bisera Jevtić: FEATURES FACTOR ANALYSIS IN RESEARCH OF CREATIVE GIFTEDNESS	165
Danilo Ž. Marković: BASIC PARADIGM OF ATTITUDE TOWARDS THE GIFTED – PREPARATION OF RESEARCH – INVENTIVE ACTIVITY	175
Marinel Negru: CREATIVITY AND INNOVATION – THE PREMISES FOR ACHIEVING HIGH PERFORMANCE IN THE WORK WITH GIFTED CHILDREN	182
Nataša Nikolić: THE ROLE OF THE PROBLEM ORIENTED TEACHING IN WORKING WITH THE GIFTED CHILDREN	189
Lavinia Nițulescu, Alina Vișan: CREATIVITY DEVELOPMENT METHODS IN THE PRIMARY EDUCATION SYSTEM	194
Polonca Pangrčič: THE TWICE-EXCEPTIONAL LEARNER AND CREATIVITY IN PROCESS OF EDUCATION	201
Aleksandar Petrović: GIFTEDNESS AND CREATIVITY AT THE EXAMPLE OF AESTHETIC EDUCATION AND UPBRINGING	209
Ružica Petrović: THE POSSIBILITY OF GENETIC PROCREATION OF GIFTEDNESS - ETHICAL ASPECT	223
Радица Ристић: COMPARING HYPERSENSITIVITY OF GIFTED AND NON-GIFTED CHILDREN	232
Margarita Silantjeva: TALENT AS A MEANS OF COMMUNICATION	244
Dragica Stanojlović: NEUROBIOLOGICAL ASPECTS OF CREATIVITY	254
Ljubivoje Stojanović: GIFTED AS THE CREATORS OF COMPETITIVE CULTURE	263
Tomislav Suhecki: THE CREATIVE PRODUCT OF THE GIFTED AND THE SOCIAL CONTEXT	278
Branduša Žujka: CONTEMPORARY PROSE IN THE ROMANIAN LANGUAGE IN THE FUNCTION OF DEVELOPING CREATIVITY IN THE GIFTED PRESCHOOL CHILDREN ..	281
Danica Veselinov, Snežana Prtljaga, Aleksandar Ignjatović: PROJECT METHOD AS A MEANS OF ENCOURAGING CREATIVITY IN GIFTED CHILDREN AT PRESCHOOL AND YOUNGER SCHOOL AGE	290

III Book Reviews

Ivana Đorđev, Ljiljana Kelemen: 20 YEARS ON GIFTEDNESS	303
--	-----

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У зборнику који је пред нама налази се 30 рецензираних текстова, из шест европских земаља (Русија, Румунија, Данска, Хрватска, Словенија, Србија), чије су идеје у дискусији саопштене на 20. округлом столу посвећеном теми **ДАРОВИТОСТ И КРЕАТИВНОСТ – РАЗВОЈНА ПЕРСПЕКТИВА КРЕАТИВНЕ ПЕРФОРМАНСЕ**. У радовима се уочава да проучавање даровитости и креативности привлачи и данас интензивну пажњу истраживача, а смер се окреће од питања испољавања даровитости ка могућности вежбања и изграђивања талената и креативности, спецификовања карактеристика даровитости и услова за њихов развој. Све више се истражује улога културних разлика и потреба за њиховим уважавањем у третману талентованих с циљем да се сачува и подржи креативност као суштинско обележје људског бића. Аутори наглашавају да су из овога настајале нове теорије као оквири за разумевање феномена даровитости и креативности; разматрање могућности коришћења теорије експертизе, теорије стицања и теорије интервенције у тумачењу улоге учења код развоја високих способности и креативности, које у себи садрже пружање одговарајуће подршке и вођења у току развоја, са уверењем да се изузетно постигнуће остварује као резултат интензивног и упорног тренинга, искуства и праксе под оптималним срединским условима. У оквиру поменутог, као значајан део даровитости, посматра се креативност на коју се гледа као на спој креативних способности и креативне мотивације.

Креативност младих истражује се из угла побољшања укупног рада у школи, дакле укључивањем свих актера образовања, чиме се очекује да ће се омогућити веће ангажовање оних ученика који покажу своја интересовања, оних који истрају у раду на датом предмету и оних који успеју да стигну до стварања креативних перформанси. Ово у текстовима води ка истраживању модела којима се уважавају интересовања ученика и њихових когнитивних стилова и преферираних стилова учења (изражавања, примања информација) у школском раду, а интелигенција се разматра као *експертиза*. Дискутује се Стернбергово (енгл. Robert Jeffrey Sternberg) дефинисање интелигенције као облика развијајуће експертизе која се односи на постигнуће, уз образложење да мерење интелигенције увек укључује мерење постигнућа. *Успешна интелигенција* посматра се као обухват усклађене аналитичке, креативне и практичне способности које заједно омогућавају да се постигне успех у животу, односно успешно решавају стварни животни проблеми. Уобичајени поглед на интелигенцију, као једну способност, било да се ради о општем „*g*” фактору или количнику интелигенције не задовољава истраживаче, јер не даје праву слику ствари, те се појмом *успешна интелигенција* описују људске способности. Тако истраживања наглашавају да уважавање *структуре способности* ученика у настави, њихових аналитичких, креативних и практичних способности, увећава постигнућа. Прихватају се налази

Стернбергових испитивања, по којима већина ученика може да оствари веће постигнуће уколико се поучавају према теорији успешне интелигенције. А, разматрања доприноса генетских фактора развоју високих когнитивних способности обухватају *испитивање улоге ДНК-а* и потврђују велики значај генетских утицаја. Развијајући врло сложену процедуру за откривање малих доприноса појединих гена, истраживачи налазе да је одређени ген (IGTF2R) значајно присутнији у групи са високим „*g*” фактором него у контролној групи, дакле, истраживања указују да разлике у генима људи утичу на то којом брзином ће они учити, што већ привлачи пажњу дидактике у поступцима планирања и организовања процеса учења у настави.

Једно од значајних питања коме је поклоњена посебна пажња на скупу фокусирано се на питање оцењивања креативности у школском контексту и развоја критике садашњих метода из културно психолошке перспективе (В. Главчану). Посматрано је из угла психологија културе, као дисциплине у развоју која истражује везу између ума и његовог друштвено-културног контекста. Као таква, схватање креативности из њеног угла супротставља се свеprisутном становишту које лоцира овај феномен „*y*” глави креативне особе, где је особа типично геније. За разлику од тога, приступ који је у раду развијен сматра да је креативност феномен који се дистрибуира међу људе, међу људе и предмете, и кроз време. Ова перспектива има дубоке последице на наше разумевање и меру креативности, поготово у образовном контексту. Аутор сматра да се један од главних проблема са којима се наставници сусрећу у свакодневном раду односи на потребу за стандардизацијом и одговорношћу. Образовне активности све више су вођене захтевом да демонстрирају ефективност у виду већ дефинисаних стандарда, који обично игноришу локални контекст и индивидуалне облике изражавања. Наставници и ученици доживљавају ову тенденцију као нешто што се коси са предусловима за развијање креативности, пошто је креативност дефинисана спонтаношћу и јединственошћу. Штавише, у сржи стандардизације образовања, налази се мерење и евалуација, за које се сматра да су виталан предуслов за даље оцењивање перформанси у упоредивом оквиру. Како креативност постаје приоритет на дневном реду наставника, постављају се нова питања њеног оцењивања као важног индикатора перформанси предавача. У овом раду презентује се неколико начина мерења креативности, углавном уз помоћ „тестова креативности”. Класични тестови као што су Торенс тестови (*Torrance tests*) и нова мерила као што је Евалуације креативног потенцијала (*EPoC*), засновани су на схватању креативности као менталној способности, која је пре свега исказана кроз различита размишљања (или као успешна комбинација различитих и сличних размишљања у *EPoC*). Иако се психометрија креативности знатно развила протеклих деценија, још увек има великих недостатака у примени тестова креативности у образовном контексту, почев од тога колико су ти тестови доступни наставницима и закључно са питањима која се односе на валидност (нпр. да ли заправо мере оно што намеравају да мере) и са тиме колико су корисни (нпр. шта наставници могу да ураде са том врстом информација у њиховој образовној пракси). На крају

тестирање креативног потенцијала у предшколској установи или школи долази до ризика стварања хијерархија и раздвајања заснованог на имплицитној претпоставци да је креативност индивидуалан квалитет који нека деца поседују више него друга.

Овом процесу, према истом аутору, супротставља се психологија културе, која сматра да је креативност рационални и развојни процес. Из ове перспективе аутор подсећа да је тестирање креативности само по себи културни процес и његови резултати требало би да буду интерпретирани са великом пажњом, и увек у контексту. Штавише, оцењивање креативности никада не би требало да буде одвојено од опсервације и интервенције, и све ово да буде интегрисано циклично у образовну праксу. Оцењивање креативности није или бар не би требало да буде сврха, већ увек повезано са нашим схватањем о дечјем развоју, и о томе како можемо да га унапредимо. Ослањајући се на учење Виготског, аутор дискутује на тему формативног и динамичног тестирања у којима оцењивање постаје тип интервенције за размену креативности. Тврди да таква перспектива не само што нам даје свеобухватнији поглед на креативне активности које се раде са вршњацима и наставницима, већ такође пружа практичан начин да се дела у школама на начине који повезују потребу за стандардизацијом и прихватањем различитости.

Истраживачи су у радовима који су пред нама усмерени на развој талената путем решавања проблема и интеграцију вишеструке интелигенције у наставни рад; повећање креативности путем програма визуелне перцепције; мењање дечјег мишљења уз употребу динамичког процењивања у настави. Посебну пажњу привлаче налази истраживања у области мишљења и интелектуалних потенцијала; креативности у различитим областима... Упркос, како је у претходној краткој скици контекста у коме се разматрају питања даровитих и креативности наглашено, забрине, а уз то и вишезначне нарави саме креативности (или управо због ње), у радовима се описују различити приступи и стратегије настали из потере за креативним идејама и развојем *креативних техника*. Овај тајанствени феномен, иако непорециво важан и непрестано видљив, чини се да још увек стоји изнад дохвата научних истраживања, те подстиче интересовања за бројна отворена питања у овој области.

Креативност у антиномијама (пост)информатичког доба у којој даровити данас припадају такозваној Гугл-генерацији, за коју се поред овог популарног израза у научној литератури као синоними користе и синтагме Нет генерација, *Copy-Paste* генерација, Миленијумска генерација, Генерација дигитално рођених и сл. обележава генерацију младих рођених крајем 20. века, у време неслућеног раста интернет сервиса и услуга и њиховог огромног утицаја на брзину и ток како друштвених, образовних, тако и личних, индивидуалних промена (Фридман, према: Андевска и Видаковић). А, сналажење у свету брзих промена, неодређености, несигурности подразумева, како се у размишљањима више аутора констатује, креативне приступе животним проблемима. Зато се креативности данас све више пажње поклања, а

у проучавању даровитости и креативности пажња истраживача окреће се све више од питања испољавања даровитости ка могућности вежбања и изграђивања талената и креативности, спецификовања карактеристика даровитости и услова за њихов развој. Све више се истражује улога културних разлика и потреба за њиховим уважавањем у третману талентованих са циљем да се сачува и подржи креативност као суштинско обележје људског бића. Истраживачи се почетком трећег миленијума усмеравају на развој талената путем решавања проблема и интеграцију вишеструке интелигенције у наставни рад; повећање креативности путем програма визуелне перцепције; мењање децјег мишљења уз употребу динамичког процењивања у настави. Посебну пажњу привлаче налази истраживања у области мишљења и интелектуалних потенцијала; креативности у различитим областима... Упркос запретене, а уз то и вишезначне нарави саме креативности (или управо због ње), читаве индустрије настале су из потере за креативним идејама и развојем *креативних техника*.

Овај тајанствени феномен, иако непорециво важан и непрестано видљив, чини се да још увек стоји изнад дохвата научних истраживања, те подстиче интересовања за бројна отворена питања у овој области. Креативност је *комплексан феномен*, сложена способност личности састављена од бројних чинилаца који подстичу и подржавају стваралаштво, као што су оригиналност, флексибилност и флуентност, као и друге категорије, међу којима се издвајају интелектуални фактори (мишљење, машта, памћење и др.), фактори способности и неинтелектуални фактори (мотивација, толерантност, својства карактера, аспирација и сл.). Улога поменутих фактора је да подстичу, подржавају и усмеравају стваралаштво. Тако А. Роман наводи налазе познатог психолога Торанса (Р. Torrance), којима се указује на поступке којима се може стварити клима за подстицање и развој стваралаштва, те за класификовање креативности. А, у оквиру ових идеја указује се на пожељне особине наставника и васпитача за подстицање, развијање и неговање креативности: успешно стварање и реализовање програма и модела поучавања, организовање одређених активности и делатности, примену инструмената, техника, упитника и тестова, коришћење наставних средстава и материјала (традиционалних и савремених), изазивање и алтернативних задатака, ангажовање облика „продуктивних мисаоних поступака и активности”. На истом интелектуалном нивоу појединаца може се говорити о различитим облицима, нивоима и квалитетима креативности, имајући у виду оне који су посебно, изразито креативни до оних који су веома мало креативни. Однос између интелигенције и креативности је један од најстаријих и још увек актуелних проблема психологије даровитости. У радовима се критички разматра питања одређења, и најважнија теоријска схватања о интелигенцији и креативности. Затим се наговештавају критички прикази најзначајнијих ’класичних’ емпиријских истраживања односа између интелигенције и креативности која се обично сврставају у две групе: истраживања у којима је утврђена слаба или ниска позитивна корелација између интелигенције и креативности (обично $r = 0,10-0,30$) и истраживања у којима није пронађена

значајна веза између те две појаве. Налази новијих истраживања, која се у наставку рада приказују, најчешће иду у прилог било првој или другој групи класичних истраживања, а закључак овога резимеа иде у правцу прихватања ставова по којима је интелигенција нужан, али не и довољан услов креативности; као и да је висока интелигенција такав услов за врхунска креативна постигнућа и да је однос интелигенција – креативност веома важан за идентификацију даровитих.

Један од углова посматрања питања везаних за креативност је дидактички аспект, а односи се на дидактичке инструкције као фактор подстицања креативности даровитих, у овом случају студената. У истраживању Гојков, Г., Бојанић, Ж. и М. Мијатовић пошло се од схватања по којима је когнитивни стил у тесној вези са способностима које стоје у основи сазнавања реалности, као и схватања персоналиста да је IQ на релацији потенцијала и ефикасности, те се функционални систем општих способности (потенцијал) не мора манифестовати у свакој ситуацији. Дакле, интелектуални потенцијал пролази кроз филтер личности и одређени медијациони инвентар, не подлеже модификацијама које га на површину понашања избацују увек примерено захтевима стимулус-ситуације, што се даље доводи у везу са налазима неких истраживања о постојању типова когнитивног стила који су по разнородности свога појмовног обликовања мање или више зависни од интелигенције. Дидактичке импликације оваквог становишта посматрају се из угла питања: да ли интелектуалну енергију модификује сложенија или једноставнија, глобалнија или артикулисанија скупина дидактичких метода и инструкција, што може да има пресудан утицај на ефикасност интелектуалне енергије, јер систем когнитивних конструката одлучује о прецизности пласмана у одређеној проблемској ситуацији? Овим се проверава „хипотеза прага“, која се односи на претпоставку да уколико се задовољи одређен ниво способности, онда сложај црта и мотивација постаје пресудан за формирање комбинације димензија когнитивног стила који даје јачу креативну продукцију. Ово је прихваћено и као објашњење разлике у стваралачкој продукцији креативаца који немају изразито натпросечну интелигенцију и обратно, а уклапа се и у општеприхваћено виђење разлика између потенцијала и ефикасности. Слична питања посматрана су из угла интеркорелације између креативности, мотивације, интелигенције и успеха у студентској популацији. Налази истраживања иду у прилог закључку да успех представља изузетно сложену интеракцију личних мултидимензионалних и некогнитивних фактора који одређују ниво и квалитет у различитим областима академских постигнућа.

У радовима се, такође, посматрају дидактичке стратегије из угла функције развоја креативности даровитих ученика и то тако што се наглашава да „креативност у васпитно-образовном процесу заузима пиједесталан положај, али без обзира што јој се придаје хијерархијски висока вредност, често се срећемо са доказима да настава и школа спутавају, а не развијају креативност ученика“. Износи се и мишљење да многобројне дидактичке критике упућују на то да наставни процес није онај у којем креативност

заузима водеће место, као и да, када су у питању даровити ученици, има много доказа како исти нису били препознати у крутим школским системима. Анализирајући креативност с дидактичког аспекта у радовима се разликује креативност која се односи на наставни процес, на наставну околину, на урадак (продукт), те креативност која је усмерена на ученика и учитеља као субјекте васпитно-образовног процеса. Као кључне тачке у дидактичким стратегијама издвајају се дидактичка култура школе, емоционалне реакције ученика, те наставне методе и поступци у раду с даровитим ученицима.

Промовисање креативности у школама је изазов савременог образовања. Креативност као процес стварања нових и корисних оригиналних креација, инспиративна је и тешко одржива активност која захтева побољшане услуге и програме у образовним институцијама које фокусирају креативно лидерство. У истраживањима се, такође, афирмише значај трансформационог лидерства, који реагује на изазов креативног лидерства, испитан је однос трансформационог лидерства који подстиче оригиналност и креативност са емоционалном компетенцијом и креативности лидера. Налази показују да је трансформационо руководство значајно корелирало са нивоом развоја емоционалне компетенције и креативности лидера, као и на потребу спровођења обуке и развоја за побољшањем креативности и емоционалне компетенције лидерских тимова у школама, као предуслов за праксу руководства да стимулише креативност. А, подстицањем креативности баве се у 21. веку бројна истраживања, која за основу имају мноштво теоријских приступа, и обилују валидацијама когнитивног аспекта развоја даровитих.

Дискурс савремених истраживања даровитости у радовима се креће у правцу објашњавања способности, црта личности, мотивације, утицаја амбијенталних услова и посебно утицаја различитих култура, а посебно значајним сматра се аспект културолошких утицаја на личност даровитих. Интересовања су усмерена ка различитим модалитетима комуникације у настави даровитих и осталих ученика ННК, а посматрани су утицаји различитих модалитета комуникације у непосредном образовном процесу, посебно модел ненасилне комуникације. Једно од питања су типови креативности релевантни за образовање. Крњајић, З. разматра развојно виђење креативности и указује на потребу за издвајањем различитих типова креативности, односно, врста креативног изражавања и различитих нивоа креативности у животу појединца. Поред врхунске креативности, препозната је и призната креативност у свакодневном животу. У овом раду бави се двама врстама креативности из Модела 4 типа креативности које су посебно релевантне за образовање: креативношћу која је инхерентна процесу учења ('мини креативност') и креативношћу која се односи на професионалну делатност и достигнути ниво експертизе ('креативност у професији'). Категорија мини креативности односи се према њеном схватању на „креативне процесе укључене у конструкцију знања и разумевања. Категорија која се односи на освојени ниво експертизе у некој области представља одговарајућу категорију креативности за појединце који су ствараоци по професији али не достижу (необходно) врхунски ниво или статус еминентности” (ибидем). А, како

на могућност подстицања креативности гледају наставници говори истраживање С. Максић и Ј. Павловић „...Наставници су били уверени да је креативност сложен феномен који се различито тумачи. Подељена су мишљења око тога да ли су креативна само нека или сва деца. Преовладало је уверење да школа не подстиче креативност ученика, а могла би много. Међу факторима који подржавају креативност издвојено је ангажовање наставника, специфичности наставних предмета, примена одређених наставних метода и имиџ школе. Међу факторима који ометају креативност наведени су наставни план и програм, селекција ученика, одлике генерације младих и друштвене вредности. У закључку су разматране импликације резултата испитивања за унапређење школске праксе”. А, као основну парадигму односа према даровитима акад. Д. Марковић види у припреми за истраживачко инвентивну делатност, сматрајући да: „У савременом друштву наука постаје основни развојни ресурс. То је праћено интелектуализацијом човекове радне (па и производне) делатности. У овом склопу настају промене у садржају и карактеру човекове радне делатности што условљава и захтева и промене у образовању, па у том контексту посебно у образовању даровитих и њиховој припреми за радно ангажовање. С обзиром на остварене и очекиване промене у садржају радне делатности, у условима кад наука постаје основни фактор развоја, образовање (посебно даровитих, због њихових личних својстава и особина) мора бити усмерено на оспособљавање за истраживачко-иновативну активност у разним областима радног ангажовања”. По њему, остварење ове потребе у образовању даровитих захтева најмање две претпоставке, међусобно повезане и условљене: промене у систему образовања и праћење тих промена одговарајућом политиком његовог финансирања, и промену положаја даровитих по дипломирању у друштвеним односима. А, из истраживања сазнајемо и да наставници и ученици једнако гледају на значај следећих фактора подстицања креативности: отвореност наставника за критику и слободу мишљења; постављање питања и изражавање мишљења; продукцију и разраду идеја; формулисање, анализирање и решавање проблема; извођење закључака и аргументовање става. Налази указују и на потребе и могућности усавршавања наставе усмерене на подстицање критичког мишљења као аспекта стваралаштва. А, аргументацију потреба да се у високошколској настави на учитељским факултетима и високим школама за образовање васпитача, током припремања учитеља и васпитача за свој будући позив, примењују хеуристичке дидактичке стратегије, које засноване на еманципаторној дидактици доприносе развоју метакогнитивних способности, дивергентног и критичког мишљења, креативности, истраживачког стила размишљања, рефлексивних компетенција студената и других особина значајних за ове професије образлаже А. Стојановић. О истом, али из других аспеката, говоре методичари, истраживачи у области страних и матерњих језика, као и о природи стваралаштва и начинима подстицања у породичној средини (Р. Николић). У радовима који су пред нама налазе се и идеје присталица генетских теорија креативности, које креативност дефинишу као врсту даровитости (Стенберг, према Алтарас 2000), те се на скупу очекују

дискусије савремених неуробиолошких открића можданих активности које се одвијају током креативних процеса (Д. Станојловић). А, иза овога ту је и филозофско промишљање етичке оправданости генетског унапређења човека као једног од значајних питања биоетике. Оно се проматра из угла потребе и права човека на побољшање властите природе које излази из домена традиционалних метода развоја даровитости и ситуира се у једно ново биотехнолошко подручје генетског инжењеринга (Р. Петровић).

Посебна вредност идеја у радовима овога зборника види се у отварању нових питања, која воде до идеја за нове хипотезе и истраживачке нацрте, као и до идеја за нове приступе у подстицању креативности код даровитих, те ће и на тај начин дати допринос сагледавању развојне перспективе креативне перформансе.

Грозданка Гојков

UČESNICI 20. OKRUGLOG STOLA

Уводни импулси

Влад Петре Главeану, Универзитет у Алборгу, Одсек за комуникологију и психологију, Данска

Процена креативности: од мерења до интервенција

Алина Роман, Универзитет „Аурел Влајку”, Арад, Румунија

Улога емоционалне интелигенције у развоју креативне перформансе ученика

Резимеи

Виолета Арнаудова, *Институт за психологија, Филозофски факултет, УКИМ, Скопје*
Самоефикасност кај надарените ученици од предметна настава

Milica Andevski, Filozofski fakultet, Novi Sad

Jasmina Arsenijević, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Kikinda

Mira Vidaković, Fakultet za menadžment, Sremski Karlovci

Kreativnost u antinomijama (post)informatičkog doba

Радован Антонијевић

Филозофски факултет Универзитета у Београду, Одељење за педагогију и андрагогију

Додатни рад са даровитим ученицима у области математике

Snežana Babić-Kekez

Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad

Metoda diskursa u funkciji razvoja stvaralaštva

Blanka Bogunović, Fakultet muzičke umetnost, Univerzitet umetnosti u Beogradu

Kreativnost u muzici: kognitivni procesi tokom komponovanja

Адријан Божин

Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац

Аурел А. Божин

Учитељски факултет, Београд

Интелигенција и креативност

Andrea Debeljuh

Maja Ružić

Univerzitet u Puli

Katedra za obrazovne nauke

Ranko Rajović

Mensa Srbije

Kreativnost, darovitost i IKT – izazovi i rizici

Босилка Ђорђевић, САО, Београд

Креативност, породица и предшколске институције – откривање и неговање креативности

Јован Ђорђевић, САО, Београд

Креативност – подстицаји и неговања

Милош М. Ђорђевић, Висока школа струковних студија за васпитаче

„Михаило Палов”, Вршац
Функција наставних средстава

Ивана Ђорђевић
Љилана Келемен
Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац
Подстицање језичког развоја даровите деце кроз усмерене активности студената

Ivan Ferbežer, Associate professor, Slovenia
Refleksije kreativnega »jaza«

В.С. Глаголев, МГИМО-Университет (Москва, Россия)
Виртуално пројектирање «инкубаторов креативности»: утопија и фрагменти ефикасности педагошки

Grozanka Gojkov
Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac
Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu – Nastavno odeljenje Vršac
Željka Bojanić
Pokrajinski sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj – Novi Sad
Didaktičke instrukcije kao faktor podsticanja kreativnosti darovitih studenata

Bisera Jevtić
Jelena Maksimović
Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu
Mogućnosti primene faktorske analize u istraživanjima kreativne darovitosti

Mojca Jurišević, Pedagoška Fakulteta Univerze v Ljubljani
Med scilo in karibdo: ocenjevanje ustvarjalnosti pri učencih osnovne šole

Sandra Kadum-Bošnjak, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za odgojne i obrazovne znanosti
Tamara Brečević, Osnovna škola Vladimira Nazora, Pazin
Matematički daroviti učenici i kreativnost

Нинослав Качарић
Српска православна Епархија банатска, Вршац
Допринос верске наставе развоју креативности младих

Gabriela Kelemen, PhD,
Aurel Vlaicu University of Arad
Creativitatea si imaginatia, o perspectiva a dezvoltării performanțelor creativite

Љупчо Кеверески, Педагошки факултет-Битола
Интеркорелација помеђу креативности, мотивација, интелигенцијама и школском успехом во студентската популација

Mara Knežević
Marija Sakač
Pedagoški fakultet u Somboru, Univerzitet u Novom Sadu
Socijalni i kulturni faktor uslov razvoja darovitih

Ante Kolak, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju
Didaktičke strategije u funkciji razvoja kreativnosti darovitih učenika

Марија Котевска Димовска, AD ELEM i MSU „G. R. Derzavin“ i BAS- Bitola Спиро
Мавровски, AD ELEM REK Bitola

Лидерство кое промовира креативност во училиштата

Ljiljana Krneta, Fakultet političkih nauka, Banja Luka, RS, BiH
Podsticanje kreativnosti učenika u školi modelom nenasilne komunikacije

Zora Krnjaić, Institut za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Tipovi kreativnosti relevantni za obrazovanje

Slavica Maksić
Jelena Pavlović
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd
Uverenja nastavnika o mogućnostima za podsticanje kreativnosti u srednjoj školi

Данило Ж. Марковић, Српска академија образовања, Београд
Основна парадигма односа према даровитим – припрема за истраживачко инвентивну делатност

Snežana Mirkov
Nataša Lalić- Vučetić
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd
Kako učenici i nastavnici opažaju podsticanje kritičkog mišljenja

Tanja Nedimović, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac
Uloga vežbanja u superiornoj kreativnoj performansi darovite dece – tehnike kreativnog mišljenja

Маринел Негру, Учитељски факултет, Београд
Креативност и иновација – премисе за постизање високих перформанси у раду са даровитом децом

Наташа Николић, Филозофски факултет Универзитета у Београду
Улога проблемски оријентисане наставе у раду са даровитим ученицима

Радмила Николић, Универзитет у Крагујевцу, Учитељски факултет у Ужицу
Улога и могућност породице у васпитању креативности деце

Lavinia Nițulescu
Alina Vișan
“Eftmie Murgu” University of Resita
Metode de dezvoltare a creativității în învățământul primar

Polonca Pangrčič, OŠ Cerkevjak – Vitomarci, Cerkevjak, Slovenija
Dvojno izjemni otroci in kreativnost v procesu poučevanja

Viorika Paser
Biljana Vujašin
Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac
Didaktička sredstva u funkciji podsticanja kreativnosti na predškolskom uzrastu

Александар Петровић, Универзитет у Приштини, Филозофски факултет у Косовској Митровици
Даровитост и креативност на примеру естетике образовања и васпитања /антика и педагошке потребе развијања способности и снага за интелектуалну самосталност појединца/

Ружица Петровић, Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, Јагодина
Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац
Могућност генетске прокреације даровитости – етички аспект

Karmen Pižorn, Assistant Professor of English Language Teaching Methodology
Faculty of Education University of Ljubljana
Učinki drugoga/tujega jezika na kreativnost / The effects of second/foreign language learning on creativity

Prodan Gianina Cătălina, „Eftimie Murgu” University of Reșița, România,
Dezvoltarea creativității la elevii supradotați. Importanța centrală a filozofilor profesorilor

Jelena Portner Pavićević,
OŠ Varaždin, Varaždin, Hrvatska
Dragan Janjušić,
Valerija Večei-Funda,
Visoka škola струковних студија за menadžment i poslovne komunikacije,
Sremski Karlovci, Srbija
Kreativnost – između mitova i istine

Jelena Prtljaga
Aleksandra Gojkov Rajić
Učiteljski fakultet, Beograd
Visoka škola струковних студија за васпитаће „Mihailo Palov”, Vršac
Književni tekst kao polazište za razvijanje kreativnosti u oblasti učenja stranog jezika

Predrag Prtljaga, Visoka škola струковних студија за васпитаће „Mihailo Palov”, Vršac
Upotreba računara i interneta kao podsticaj razvoja kreativnosti dece predškolskog uzrasta

Вера Ж. Радовић, Универзитет у Београду, Учитељски факултет
Реторичке фигуре у настави – игре речи, игре мисли

Драган Ристевски, СОУ Гимназија „Јосип Броз Тито“ - Битола
Развојна креативност на учениците во соу гимназија „Јосип Броз Тито” Битола

Радица Ристић, Ниш
Хиперсензитивност код надарене и ненадарене деце

М. В. Силантјева, МГИМО-Университет (Москва, Россия)
Талант как способ коммуникации

Dragica Stanojlović, Visoka škola струковних студија за васпитаће „Mihailo Palov”, Vršac
Neurobiološki aspekti kreativnosti

Александар Стојановић
Учитељски факултет Универзитета у Београду
Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац
Хеуристичке дидактичке стратегије у функцији развоја креативности будућих учитеља и васпитача

Љубивоје Стојановић, Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”,
Вршац
Даровити као креатори културе надметања

Tomislav Suhecki, Visoka škola струковних студија за васпитаће „Mihailo Palov”, Vršac
Kreativni proizvod darovitih i društveni kontekst

Митко Тошев, СОУ Јане Сандански-Струмица-Македонија
Карактеристики на креативен процес на настанување на ликовно уметничкото дело

Даница Веселинов
Снежана Пртлџа
Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов“, Вршац
Александар Игњатовиќ, Учительски факултет, Ужице
Проект метода као чинилац подстицања креативности код даровите деца предшколског и млађеџ школског узраста

Жанета Здравковска, ОУ „Елпиди Караманди“ – Битола, Р. Македонија
Креативните техники во функција на развивање креативна атмосфера во основното училиште

Брандуша Жујка
Илеана Магда
Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов“, Вршац
Савремена проза на румунском језику у функцији развоја креативности деца предшколског узраста

